

CÂTEVA CONSIDERAȚII ASUPRA TOPONIMULUI *SCORILA*

OCTAVIAN POPESCU

Toponimiile locale reflectă prin conținutul lor fie o caracteristică majoră a unui element geomorfologic (munte, deal, vale, coastă) fie sunt dedicate unei comunități umane ca urmare a exploatării lor într-un anumit scop și moment istoric.

Interpretarea originii numelui unui anumit element geomorfologic a ridicat uneori probleme legate mai ales de semnificația actuală a termenilor deoarece în timp semnificația inițială s-a pierdut sau prin deformări formale adaptate unor noi condiții istorice a ajuns să aibă alt sens. În legătură cu această problemă vom discuta un toponim local din zona Muntelui Mic, toponim cu o formă actuală foarte plină de semnificații.

Ne referim la termenul *scorila* aplicat unor elemente geomorfologice din zonă, rezonanța sa antică făcând notă izolată în contextul celorlalte toponime învecinate, majoritatea având caracter pastoral.

Pe versantul nord – estic al Muntelui Mic izvorând chiar de sub culme pornește *Valea Scorilei*, afluent stâng al râului Bistra Mărului. Pe versantul drept al Văii Scorilei aproape de izvoare se află *Pietrele Scorilei* (1617 m.). Interesantă este denumirea culmii din stânga văii și anume Culmea Chisului¹ cea care ne-a atras atenția prin semnificația sa. În limba germană termenul Kies înseamnă pirită (un mineral de fier), se mai folosește pentru a desemna noțiunea de pietriș, prundiș dar nu vom aborda această ultimă semnificație, ea nefiind potrivită condițiilor

geologice ale sectorului respectiv. Termenul Kies era folosit de către minerii de origine germană care foloseau terminologia proprie în condițiile stăpânirii austriece și semnifica pirită (o bisulfură de fier) iar minerii români au extins termenul și asupra noțiunii de minereu în general. În Culmea Chisului aflorează roci favorabile genezei minereului de fier (pirită, pirotină, magnetit) dar sărace în conținut util. Pe această culme se pot observa mai jos de o stână veche niște excavații care se pare că reprezintă vechi exploatări de minereu de fier (magnetit și limonit). Aceste lucrări constau din gropi și mici grote de formă neregulată lungi de 1 – 1,5 m. Vechimea lor este greu de precizat, stilul de execuție putând sugera o activitate minieră preistorică până la medievală.

Încă din secolul al XVIII-lea austriei încep o cercetare minieră sistematică a Banatului în paralel cu alte acțiuni de interes general inclusiv cartografierea teritoriului. Cu această ocazie au fost preluate toponime locale uneori ușor deformat ca formă din cauza foneticii germane.

În acest sens pe o hartă aflată în Arhivele de Război de la Viena (foaie KAW B – IX – a – 602, secțiunea nr. 7)² datând din anii 1780 – 1784, în sectorul studiat situat în colțul din dreapta jos în afara de toponimele cu caracter pastoral („Lacu în Gropa Kriszmj”, „Piatra Sterperaska”, „Gropa Turnenilor”, etc.) se întâlnesc următoarele toponime cu referire la numele topic cercetat:

„Fața Skorilie”

„Sălaș Skorille”

„Izvorul Skorille”

„Piatra Băişora Skorile”.

Atrage atenția ultimul toponim, „Piatra Băişora Skorile” numit astăzi „Piatra Scorilo” dar și „Pietrele Scorilei” conform tradiției locale. Termenul *Scorilo* a fost introdus recent, în ultimele decenii în mod forțat cu scop turistic profitându-se de asemănarea formală cu numele regelui dac, mai ales cu ocazia construirii Complexului turistic Scorilo din Poiana Mărului în anul 1977.

Termenul *Băișora*, de fapt *Băișoară* adică o mină (= baie) mai mică este motivat de hrubele de dimensiuni reduse aflate în stâncă. Este posibil ca localnicii să nu fi fost familiarizați cu termenul de „peșteră” zona ne având roci calcaroase susceptibile de a conține caverne, cea mai apropiată asociere fiind cu mina mai ales că în împrejurimi apar acele microexploatări pentru minereu amintite anterior.

Existând aceste puncte de exploatare se pune problema prelucrării metalurgice a minereului de fier care nu se putea desfășura decât într-un loc favorabil morfologic din împrejurimi. Astfel de locuri mai drepte, eventual cu aspecte de platou există în zonă chiar în apropiere de Pietrele Scorilei dar și în alte puncte. Aceste au forma unor mici terase pe care în timp au fost amplasate stâne, cum este cazul toponimului „Sălas Skorille” unde poate exista un astfel de loc favorabil prelucrării.

Termenul „Kies” nu este semnalat pe hărțile vechi deci el apare după sfârșitul secolului al XVIII –lea iar termenul Scorile este prezent mai demult și aparține unor perioade anterioare acestui secol în urma unor lucrări minere ce pot fi estinse după stil mult înapoi în timp.

Unul din produsele secundare ale procesului siderurgic de prelucrare a minereului, indiferent de perioada istorică în care a avut loc este zgura, care apare cu atât mai abundentă cu cât minereul este mai sărac în componenți utili. În limba latină termenul *scoria* semnifică *zgură de metal*³. În cadrul toponimiei locale considerăm că termenul *scorila* provine din *scoria* printr-o deformare formală și nu din *Scorilo* ceea ce este doar o convergență de formă. Termenul este astfel după părerea noastră mai adecvat semnificației sale metalurgice decât un derivat al antroponimului *Scorilo*, după cum se sugerează astăzi în toponimia oficială pentru numele topice din zonă. Conform părerii lingvistului Alexandru Graur „din antichitate nu cunoaștem alte cazuri de munți (sau văi, n.n.) botezați cu nume de oameni”⁴.

În general la botezarea unor munți sau cursuri de apă au fost folosite caracteristici ale acestor elemente geografice care le evidențiau față de restul locurilor din vecinătate, caracteristici perene care nu puteau fi uitate, cum s-ar fi putut întâmpla de-a lungul timpului cu numele unei persoane fie ea chiar rege. În cazul de față atribuirea numelui unui rege dac unei văi cu caracter mult prea minor (sunt zeci de afluenți similari ai Văii Bistrei Mărului) fără nici o importanță, nu își găsește locul. Numele unei astfel de personalități s-ar fi putut da unei căi de acces majore care să reziste în timp ca uzanță.

Conform părerii lui V. Ioniță⁵ „toponimele obscure trecute în categoria toponimelor moștenite doar pentru că ele se aseamănă formal cu numele unor personaje istorice, zeități, etc., nu pot fi acceptate ca toponime moștenite”. Suntem perfect de acord cu opinia amintită cel puțin în cazul de față. Deformațiile formale și anumite asemănări structurale ale unor termeni pot duce la acest rezultat.

În altă ordine de idei putem deduce că în afară de preocupările pastorale majoritare în zonă, localnicii au mai avut și preocupări restrânse cu caracter minier lărgind astfel sfera activităților locale.

Volumul lucrărilor miniere fiind mic înseamnă că și centrele de prelucrare a minereului aveau o extindere redusă, mai degrabă le-am putea numi puncte de prelucrare a minereului. Așa se poate explica lipsa unor câmpuri largi de zgură care însoțesc de obicei astfel de centre.

Existența unor mici depozite de zgură nu este exclusă, prezența lor în accepțiunea noastră imprimând numele văii și a altor elemente din zonă. Ele ar fi putut exista spre izvoarele văii Scorilei unde se află și Pietrele Scorilei sau la gura de vărsare spre Valea Bistrei unde terenul este mai domol. În rest relieful prea accidentat și împădurit ar fi putut masca eventualele acumulări de zgură.

NOTE:

¹Informație Ioan Epure – (1992) cabanier Muntele Mic.

²Crișan 1963, Alexander, *Banater Karten im Kriegsarchiv Wiwn (1686 – 1900)*, Wien, 1963, p. 131, nr. 90.

³Plinius cel Bătrân, *Historia naturalis*.

⁴Graur, 1972, Alexandru, *Nume de locuri*, București, 1972.

⁵Ionoță, 1982, Vasile, *Nume de locuri din Banat*, Timișoara, 1982, p. 195.

Quelques considérations sur la toponyme Scorila

SOMMAIRE

Dans cet article sont abordés quelques problèmes sur le toponyme *scorila* attribué aux éléments géographiques existants dans la côté de nord – est du Muntele Mic (Valea Scoriei, Pietra Scoriei, Izvorul Scoriei).

La similitude formelle avec l'anthroponyme *Scorilo* (roi dace) a eu comme résultat l'usage du cet dernier dans la toponymie locale dans le but touristique au cours des dernières décennies.

Provenant du mot latin *scoria* avec signification de scorie métallurgique par déformation de la forme, on arrive actuellement à *scorila*.

Sur la base des quelques micro exploitations minières anciennes de fer qui sont relevé ici, nous supposons que le résultat de la préparation sidérurgique (scorie métallurgique = *scoria*) a détermine le toponyme actuel *scorila*, donné aux éléments géographiques qui se trouve dans cette région.